20 Νοεμβρίου 2026

Η Πόλη Χρυσοχούς και η επαρχία Πάφου στον Αγώνα της ΕΟΚΑ – Ένα συνέδριο με στόχο τον εμπλουτισμό της ιστορικής γνώσης

/ Αφιερώματα / Γενικά Θέματα

«Θα πάρω μιαν ανηφοριά/ Θα πάρω μονοπάτια,/ να βρω τα σκαλοπάτια,/ που παν στη Λευτεριά», έγραψε ο Πάφιος (εκ Τσάδας) ήρωας Ευαγόρας Παλληκαρίδης, το 1955. Δύο χρόνια αργότερα η αγχόνη έγινε σταθμός για την αθανασία. Πάφιος (εκ Παναγιάς) ήταν και ο πρώτος πεσών σε μάχη αγωνιστής της ΕΟΚΑ, στις 15 Δεκεμβρίου 1955, ο Χαράλαμπος Μούσκος.

Το 1956 στο πάνθεο των ηρώων προστέθηκαν οι Γεώργιος Μιχαήλ, Ανδρέας Γεωργίου, Γεώργιος Στυλιανού, Βάσος Παναγή και Γεώργιος Αναστάση· το 1957 οι Γεώργιος Παπαβερκίου, Τάκης Σοφοκλέους, Χρίστος Κκέλης και Μιλτιάδης Στυλιανού. Το 1958, οι Χαράλαμπος Καλαϊτζής, Θεόδωρος Ζήνωνος, Μιχαήλ Νικολάου, Γεώργιος Χριστοφόρου, Ιάκωβος Χριστοδουλίδης και Χαράλαμπος Φιλιππίδης ανέβασαν τον αριθμό των θυσιασθέντων της Πάφου στους 17. Ωστόσο, δεν είναι όλων οι ιστορίες ευρέως γνωστές.

«Ποιός ξέρει πως πολέμησε στου Εγγλέζου τους καιρούς/ ένας λεβέντης ήρωας

στη γη της Χρυσοχούς;», αναρωτιέται η Αγγέλα Καϊμακλιώτη, στο αφιερωμένο στον Γεώργιο Στυλιανού ποίημα της «Ο Γοργοπόδαρος». Πόσοι, ξέρουν, άραγε, τον Γεώργιο Στυλιανού και τους συναγωνιστές του, Γεώργιο Αναστάση και Βάσο Παναγή και την ιστορία ανδρείας και ήθους, που γράφτηκε στο Νέο Χωριό Πάφου, στις 4 Νοεμβρίου 1956;

Τότε, στην είσοδο του χωριού οι τρεις αγωνιστές έστησαν ενέδρα σε βρετανική στρατιωτική φάλαγγα, η οποία κατέληξε στον τραυματισμό του σχεδόν 18χρονου Στυλιανού. Οι Αναστάση και Παναγή θα μπορούσαν να είχαν διαφύγει. Ωστόσο, συνελήφθησαν, καθώς προσπάθησαν να διασώσουν τον τραυματία συναγωνιστή. Η θηριωδία Βρετανών και Τούρκων (επικουρικών) δεν περιορίστηκε στη θανάτωση, πυροβολώντας και λογχίζοντας, αλλά επεκτάθηκε στη μεταφορά και έκθεση των κατακρεουργημένων σορών ενώπιον συντοπιτών και συγγενών τους. Η εικόνα ύβρεως, η οποία παραμένει ζωντανή στις μνήμες των μαρτύρων, εντείνει την αίσθηση αρχαίας τραγωδίας και το βάρος της ολίγον γνωστής ιστορίας.

Η διεύρυνση της ιστορικής γνώσης και η επιστημονική-πολιτιστική αποκέντρωση αποτέλεσαν τους βασικούς στόχους του επιστημονικού Συνεδρίου «Ιστορική τεκμηρίωση και λογοτεχνική μετουσίωση του αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959 στο διαμέρισμα Πόλεως Χρυσοχούς και στην ευρύτερη επαρχία Πάφου», το οποίο έλαβε χώρα στην Πόλη Χρυσοχούς, στις 6-7 Νοεμβρίου 2026, με διοργανωτές τον Δήμο Πόλεως Χρυσοχούς και τον Όμιλο Λογοτεχνίας και Κριτικής.

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κύπρου, Larnaca College, Ίδρυμα Απελευθερωτικού Αγώνα ΕΟΚΑ, Κέντρο Μελετών «Γρηγόρης Αυξεντίου», Πολιτιστικό Ίδρυμα «Μόδεστος Παντελή», Σύνδεσμος Ελλήνων Φιλολόγων Κύπρου «Στασίνος» και Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου συνέδραμαν ως συνεργαζόμενοι φορείς. Το συνέδριο αφιερώθηκε στους Γ. Στυλιανού, Γ. Αναστάση και Β. Παναγή και τελούσε υπό την αιγίδα του Προέδρου της Δημοκρατίας Νίκου Χριστοδουλίδη.

Σε επτά συνεδρίες, 22 ερευνητές και ερευνήτριες, από Κύπρο και Ελλάδα, φώτισαν αθέατες πτυχές του Αγώνα στην Πάφο και συμπλήρωσαν ή αναδιαμόρφωσαν την εικόνα για γνωστά θέματα, αξιοποιώντας φακέλους του Κρατικού Αρχείου Κύπρου, Τύπο, αλληλογραφίες, ποίηση, πεζογραφία, απομνημονεύματα, τοπικές ιστορίες, προφορικές μαρτυρίες, μνημεία, σχολικά εγχειρίδια, ακόμα και βίντεο με αξιοποίηση τεχνητής νοημοσύνης.

Οι Θεοδόσης Πυλαρινός, Κυριάκος Ιωάννου, Χρυσόθεμις Χατζηπαναγή, Νεοφύτα Κυπριανού, Κυριάκος Στυλιανού και Αικατερίνη Παπαϊωάννου προσέγγισαν πολυδιάστατα τη δράση, θυσία και μνημείωση του Γεωργίου Στυλιανού και των

δύο παλικαριών του. Η μορφή, το έργο και η πρόσληψη του Ευαγόρα Παλληκαρίδη παρουσιάστηκαν από τους Μανώλη Στεργιούλη, Αγάθη Γεωργιάδου, Γεώργιο Ανδρειωμένο, Λάζαρο Λαζάρου και Γαβριέλλα Παναγή. Οι Χάρης Αλεξάνδρου και Χρίστος Κυριακίδης διεύρυναν το παράθυρο θέασης στη βρετανική αντίδραση και προπαγάνδα, μέσα από τα αρχεία των Ειδικών Δικαστηρίων.

Οι Νάσα Παταπίου, Γεωργία Κούμα, και Σωτηρούλα Βασιλείου ιχνηλάτησαν τη δράση της γυναίκας στην Πάφο του Αγώνα, της γυναίκας, που κατά τον εκ Νατάς Σοφοκλή Λαζάρου «έζησε τον Αγώνα πιο έντονα και με περισσότερο πόνο από τον άνδρα, ήταν τα στιβαρά χέρια που μάχονταν αλλά και η καρδιά που πονούσε και θέρμαινε».

Στη συμβολή του κλήρου και των μονών της Πάφου εμβάθυνε ο Κωστής Κοκκινόφτας. Ο Ανδρέας Χριστοφή σκιαγράφησε τη δράση του τομέα Πάφου, με έμφαση στις θυσίες του. Η ιστορία του πλοίου «Άγιος Γεώργιος» αναδείχθηκε από τον Χρήστο Αλεξάνδρου, με εστίαση στη λογοτεχνική πρόσληψη. Ο Πέτρος Παπαπολυβίου παρουσίασε στοιχεία από την αλληλογραφία του έγκλειστου αγωνιστή Κώστα Λεωνίδα. Τη θυσία του Χαράλαμπου Καλαϊτζή υπενθύμισε η Ζήνα Λυσάνδρου-Παναγίδη, εξαίροντας την αξιοπρέπειά του. Τέλος, ο Σπύρος Σοφοκλέους έδειξε πώς μετουσιώνεται η ιστορική μνήμη σε μαθησιακή εμπειρία.

Η μεταλαμπάδευση γνώσεων και ιδανικών στους νέους αποτέλεσε το επίκεντρο του χαιρετισμού του κυβερνητικού εκπροσώπου Κωνσταντίνου Λετυμπιώτη, ο οποίος εκπροσώπησε τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας: «Πώς μιλάμε στα παιδιά μας για την Ιστορία; Ποιες ιστορίες επιλέγουμε να τους αφηγηθούμε; Ποιους ανθρώπους αναδεικνύουμε ως πρότυπα; Ποιες αξίες θέλουμε να τους μεταδώσουμε; Η Ιστορία αποκτά πραγματική αξία όταν περνά από τη μια γενιά στην επόμενη. Όταν το γεγονός γίνεται διδαχή. Όταν η διδαχή γίνεται πυξίδα».

Για τον λόγο αυτό, άλλωστε, το Συνέδριο περιέλαβε τραγούδια από μαθητές και μαθήτριες, που με τον παλμό τους συγκίνησαν. Τα παιδιά έδειξαν πως κατανοούν τη θυσία των αγωνιστών της περιοχής όπως την όρισε και ο δήμαρχος Γιώτης Παπαχριστοφόρου: «μέρος της συλλογικής ιστορικής μνήμης του κυπριακού λαού και διαχρονική υπενθύμιση του τι σημαίνει αγώνας, αυταπάρνηση και προσήλωση σε ιδανικά».

Σύμφωνα με τον Πρόεδρο του ΟΛΚ, Κυριάκο Ιωάννου, «Η αθρόα προσέλευση του κοινού από όλη την Κύπρο, η αγάπη των κατοίκων του Δήμου Πόλεως Χρυσοχούς για τον Αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959 και η ευαισθησία τους απέναντι στην ιστορική μνήμη, η συμμετοχή κορυφαίων επιστημόνων, η ώσμωση ιστορίας και φιλολογίας, η θεματική πρωτοτυπία και, κυρίως, η συγκίνηση στα μάτια των παρευρισκομένων

αποτελούν εύγλωττα τεκμήρια της μεγάλης επιτυχίας του Συνεδρίου». Μάλιστα, το παρών έδωσαν, ως θεατές ή και τιμώμενα πρόσωπα, αγωνιστές και αγωνίστριες και απόγονοί τους, των οποίων παρεμβάσεις διάνθισαν μοναδικά την εκδήλωση. Θα ακολουθήσει η έκδοση των Πρακτικών, ως σημαντική προσθήκη στη βιβλιογραφία του Αγώνα και ευρύτερα στην κυπρολογία.

711 Ποιήματα και πεζά του Ευαγόρα Παλληκαρίδη σε ένα νέο βιβλίο

Προέκταση, τρόπον τινά, του Συνεδρίου αποτέλεσε η παρουσίαση, στην Τσάδα, του αρτιγέννητου μνημειώδους τόμου «Ευαγόρας Παλληκαρίδης. Ποιήματα και Πεζά» (εκδ. Ηλία Επιφανίου), τον οποίον επιμελήθηκαν οι νεοελληνιστές Αγάθη Γεωργιάδου και Μανώλης Στεργιούλης. Ο τόμος περιλαμβάνει, κατηγοριοποιημένα, 711 ποιήματα και πεζά, στα οποία συναριθμούνται αφιερώσεις σε λευκώματα και σκόρπιοι στίχοι. «Όπλο και πέννα αγκαλιασμένα/ σύμπλεγμα που ζωγράφισε/ στα στήθια των αιώνων/ Γκρέκο και Πικασσό η πολυκύμαντη Ιστορία», έγραψε ο Τεύκρος Ανθίας για τον ήρωα, και ο τόμος τον επιβεβαιώνει.

Όπως εύστοχα εξηγείται στην εισαγωγή, «μέσα από τους στίχους του, ο Παλληκαρίδης είναι πάνω απ’ όλα ο νέος που ονειρεύεται, αγαπά, σατιρίζει και δημιουργεί με τη γλώσσα της καρδιάς και του καιρού του. Το ποιητικό του αποτύπωμα συνιστά μια σπάνια σύζευξη νεανικής αυθορμησίας και ηρωικού θάρρους, που μετατρέπει την προσωπική θυσία σε αιώνιο σύμβολο συλλογικής μνήμης και ελπίδας».

Ο Κυριάκος Μάτσης, η μνήμη και η λήθη

Την προσεχή Πέμπτη, 19 Νοεμβρίου 2026, συμπληρώνονται 68 χρόνια από την ηρωική θυσία του Κυριάκου Μάτση, στο Δίκωμο. Του ήρωα, με το εμβληματικό «Ου περί χρημάτων τον αγώνα ποιούμεθα, αλλά περί αρετής». Του καλλιεργημένου οραματιστή ιδεολόγου, που μελετούσε τον Κωστή Παλαμά και μάθαινε τον «Δωδεκάλογο του Γύφτου», με έμφαση στο αναπτερύγισμα της ψυχής μετά τα πάθη, στη μικρή Ειρήνη, στο σπίτι της οποίας, στον Άγιο Γεώργιο Κερύνειας, φιλοξενήθηκε από τον πατέρα της και το οποίο ανατινάχθηκε, στις 19 Νοεμβρίου 1958, λόγω του κρησφυγέτου.

«Πώς μας στρίμωξαν έτσι κι εγίνη το κακό/ και τα μαχαιρωμένα σπίτια χάσκουν βιασμένα;/ Κι ούτε μια δήλωση/ ούτε μια διαδήλωση/ σαν τότε που μολογούσαμε την ψυχή μας στους τοίχους/ ‘Την μάνα μας θέλουμε κι ας τρώμε πέτρες’ Πέτρες κατάπιαμε, πέτρες γεμίσαμε/ πέτρες πετάξαμε, πέτρες δεχθήκαμε/ πέτρα λιωμένη η μάνα μας/ σε γουδί κοπανισμένη χώρα πατρίδας», έγραψε η αγωνίστρια Πίτσα Γαλάζη.

Οι στίχοι προβάλλουν σπαρακτικά το αποτύπωμα των παθών του 1974 στους αγωνιστές· το τραύμα της τραγωδίας, που κατέστησε και τον τόπο θυσίας του Μάτση κατεχόμενο και τους Κερυνειώτες οικοδεσπότες του πρόσφυγες. Εκδηλώσεις αφιερωμένες στον καιρό, που οι ψυχές απλώνονταν σε τοίχους, στίχους, βουνά και αγχόνες, για «εκείνην, για την οποίαν έγραψε ο ποιητής Σολωμός το πι’ όμορφο τραγούδι του» αποτελούν δήλωση και διαδήλωση, κατά της λήθης και όσων επιφέρει. Και συνιστά η μνήμη θεμέλιο αναπτερυγίσματος.

*Δρ Ιστορίας Α.Π.Θ.

philenews.com